

bat dala. Berriz egin bear da, teatroa zartu egiten da errez. Beti zerbait berri eskatzen du. Orain gaiñera zinearen kutsuak ere ori egiten du. Zineak baztar aundiagoak ditu eta errezago betetzen ditu eta teatroa gelditzen da motzago. Eztu uste eragozpen aundia danik teknikari buruz. Teknika baiño geiago —teknika piska bat azala da— izpiritua bear du, eta karakterrak teatroan garrantsi aundia dute, karakterrak ondo egiñak.

J. A. Arkotxa-k artzen du itza eta dio nola teknikaz ere ikasi bearra dagoen, egintza batekoa edo bitakoa edo iru egintzakoak nola izan bear duen, egintza non asi eta non bukatzen dan.

A. Labayen-ek erantzuten dio Lope de Vega-k aspaldi esandako gauza bat aitatuaz eta nola ordu pare bat edo orduterdi jentea ikusten euki bear izateak agintzen duen nai ta nai ez. Ta atal batekoa izan liteke lan oso ona, olakoak ere bear dira, baiña ordu erditxo bat irauten dute. Bi ordu edo orduterdi irauten dutenak jartzen dute neurria.

A. Zubikaray jaunak bere itzaldia irakurtzen du.

EUSKAL TEATROAZ

Ba'zenkien orain larogei urte Bilbo'ko Ayuntamiento Nagusiaren aginduz Calderon de la Barca'ren "El Alcalde de Zalamea" euskeratu zanik?

Gure literaturaren sakonetan dabilzan Mitxelena eta Villasante'ri lan onek iges egin dautse. Ez da arrigarri. Liburu orrek, azalean, erdel kutsua dau. Delmas'en etxean txukun eta dotore argitaratuta dago. Letra txiki-txikietan igarten da euskeraz dagoana.

Orri bakoitzean erderaz eta euskeraz dator, euskeratzallearen esanez, erdeldunak obeto artu dagien itzulpena.

Euskeratzallea Pedro Iza eta Agirre, bilbotarra, Santurtze'n bizi zana. Liburu onetatik berreun zenbaki agertu ziran.

Nik oraintsu eskuetan erabilli nebana 115 garrena zan ta gaur Bi'bo'ko Diputaziñoiko lendakari dan Plácido Careaga jaunarena zan.

Ara itzaurreko agerpen batzuk, erderaz:

“...Como se trataba de conmemorar por mi pueblo natal la esclarecida memoria del insigne dramaturgo español en la antiquísima habla de los primeros pobladores de España, era caso de conciencia para los que cultivamos la literatura euskara darla a conocer en formas distintas a nuestros hermanos, que casi la desconocen, y así es que como bilbaíno y euskarista, aunque de los más humildes, me he creído en el deber de aceptar con gusto tan honroso cometido.

...Al dar la preferencia a *El Alcalde de Zalamea* entre las comedias de D. Pedro Calderón de la Barca, se tuvieron en cuenta las especiales condiciones de esta obra, a la vez que la estructura de la lengua euskara. Ofrece *El Alcalde de Zalamea* caracteres de lugar que dicen muy bien con los que todavía por fortuna nuestra se conservan en esta tierra. Tiene además la ventaja de no ofrecer dificultades serias para la versión que se trataba de emprender, pues de todos es sabido que el euskara, encerrado como ha estado entre estas montañas y usado hasta hace un siglo únicamente por la gente del pueblo, a causa de la inquina y ojeriza con que era mirado en el resto de la Península, no ha podido desenvolverse y enriquecerse en la proporción en que se enriquecían y desenvolvían las *erderas* castellana y francesa.

He escogido para la versión el dialecto bizcaino por ser la representación de Bizcaya la que tributa este homenaje de admiración al gran poeta y por ser a la vez el dialecto que mejor poseo de los cuatro en que la lengua euskara se divide.

Como esta lengua es por desgracia casi desconocida de los hombres de letras españoles, he procurado hacer la versión lo más literalmente posible con el objeto de que pueda servir de estudio comparativo. No se extrañarán por tanto los maestros del euskara si hallan alguna que otra frase violenta o poco armoniosa.

Aunque entre nosotros no hay todavía una Academia de la lengua, la generalidad de los que en euskara escribimos hemos adoptado, por considerarla la más conforme a su índole, la ortografía admitida y enseñada por mi esclarecido y generoso maestro, el por tantos méritos ilustre príncipe Bonaparte...”

Ikusten denez, orain larogei urte, ta geroago be, gure erri nagusietako agintariak ardua pixkat eukiten eutsen euskereari teatroaren bitartez, teatroa bitartekotzat artuta, lagundu ta ezagutu eraziten.

Gaur, eragozpen, traba ta zuzentasun bako uste asko baztertzea elitzake laguntasun gitxi.

Erri guztietako teatroak izan dituez makalaldi, asperraldi ta berakoak. Illeta asko jo izan da literaturetan, dirua bitarteko dan arazo guztietan jotan dan antzera. Baña teatroan eta berari buruz baño geiago, iñori ez.

Batzutan agintari ta erriaren laguntasuna falta, bestetan lan eta egi-llien egokitasun ta gatza. Giroak ez dira beti bardiñak.

Inglaterra'n bertan iru eunkada luzetan Shakespearen teatroa bizi bizi agertu izan arren, gure aldietan asko makaldua da poesia teatroa. Ta bere kutsuan sasoiko egokitasuna, sasoiko garra, gaurko teknika ta gaurko arnasa emoten jakin ebalako, biztualdi on bat emon izan eutsan Eliot'ek Canterbury'ko Tomas donearen eriotzaz, "Katedraleko Ilketa" izenez egin eta gaiaren leku ber-bertan jokatu eragiñaz.

Egillen aldetik eredu pixkat artu bear genduke bide orretan.

Teatroaren betiko gaitza danok dakigu nun dagon. Gaur, zoritxarrez, alderdirik geienetan.

Orain egun batzuk Madrid'eko A. B. C. egunerokuak, Alfonso Pa-so'ren lantxo baten, zoli agertzen eban.

"Visita al médico" eritxon lanak.

Teatroa osagille baten etxera dua.

Begira asieratik galde erantzunak.

—Izena?

—Teatroa.

—Ezkondua?

—Enaz iñogaz ezkontzen.

—Politikako begiz nundik jokutzen dakizu?

—Gazteak ezkertar ikusi gura nabe, astakilloak uste dabelako, ta eztakit zegaitik, arte guztia ezkertarra izan biar dala. Beste gizon andiki batzuk eskumako gura nabe, ta zoroak alakoak ziatz garbitu, orraztu, nai nabe. Baña enaz ez ezkertar ta ez eskumatar.

—Zelan zabiz orain?

—Erdiz-erdi.

—Laguntasunik eskintzen dautzue?

—Iñoiz bere ez. Eragozpen eta trabak ipinten daustez beti.

—Erriak?

—Erriak gero ta arduratsuago begiratzan dausta.

—Nun dozu zure miña?

—Eratzalle eta antolatzalle diru-zalietan batez be.

—Nun geiago?

—Era askotako ziza, zerga, eta errekarquetan.

—Pizkat kixkurtuta billatzen zaitut.

—Kixkurtu eragiten dauste.

—Kontuz... kontuz... min geiago be ba'dozu, itxuran, ez?

—Bai, barriketari ta kritikoen arinkeri ta begirapen makalean. Uste okerrez bizi dira asko. Enaz griñen goratzalle, kultura bide baño. Enaz pekatu bide, oituren izpillu baizik.

—Ta... osagille lez zerbait, pitintxo bat lagunduko ba'neutzu?

—Ziaro aldatuko nitzake, osasun arrigarrian sartuz...

Nik azaletik ta arintsu jaso dodan lanaren mamiñean, teatroaren gaitzen giarra agiri agirian ikusi da.

Bestiena ala izanik, zelan izan ez gurea, etxe ta kanpo, egille, jokatzalle, toki, baimen, aldi, eta abar, egokitasun askorik billatzen ez dogularik?

ZUZENBIDEAK ARTU NAIRIK

Egillien aldetik. Euskerazko teatroan gaurdaño billatzen ez dogun modu eta agerraldiak erabilli bear doguz. Gure erri txikietako leku estuei geiegi begiratzen dautsagu gure amesetan.

Teatroan edozein denporetako gaia egoki izan lei. Baña gaurko teknika ta gaurko kutsuz. Nai ta naiezko da au ta alperrik da irakurteko lan mamitsu ta dotoreak egitea, Teatroan eztabe txalorik irabaziko. Ori nai ta ez zaindu bearra dago. Norbere izatetik aparte, norbere gogoz kontra be, teatrorako gertuten garianetan, txalo eske urten biar dogu, gureztat izan ez da be, egillientzat, lanarentzat. Ezin geinke beti kijoteak izan ta ezin geinke erriaren fede-onean uste izan eta bere eroapenezko irribarretxoaz poztu. Gure teatroak bizi bear ba'dau txaloak eta dirua emongo daben teatroa egiten jakin bear dogu. Diruaren lepoz ibiltzea, bide bazterretan, gosez eta aul, limosnatxo eske ibiltzea da. Ta gaur borondate gitxi dago limosnaz auzokoari bizi-eragiteko.

Diru ekargarri dan teatroa egiten ikasten dogunean, ate asko zabalduko litzakezala seguru egon.

Jokatzallien aldetik. Bizitasuna sortu bear dogu jokatzallietan, arrokeri pixkat, arrokeria sentidu onean artuta.

Gaurko giroari tankera artzen ikasi dagigun.

Orregaitik bearrezko da teatro-erakusketen jaiak eta sariketak eratu ta ugaritzea.

Euskaltzaindiak, gaur teatroak euskerarentzat emon leiken bizi-garra ikusiz, teatro ardurazko sail bat bere barruan bereziki izentatu bear leuke, teatro jaiak eratu, bixkortu, ugaritu ta aizetzeko.

Orretarako Donosti ta Bilbo'n urte buruan saioaldi batzuk eratu, txapelketa antzera, ta urtero-urtero, edo urte birik bein, taldientzako sariak erabagi ta emotea bide egokia litzake.

Txapelketa orreitan sartzen diran taldietako jokatzallientzako, trebetasuna goratu ta zaletasuna piztuteko, bakoitzari bere zeregiñean, goragari ta aipamenezko lore, pitxi, sari edo ezaugarriak zabaldu bear dira.

Saio orrein diru-ardura berarizko batzar batek ikasi lei.

Olako txalo ta sarien atzetik, nire ustez, erri txikietako talde ugari batuko litzakez, gaur errietako taldien amesa eta gogoa erritik norabaitera urtetia izaten dalako. Gaur errietan taldeak bizitasunik agertzen ez ba'dabe, seguru egon aitzakirik indartsuena erbesteko atepak zabaltzen ez jakitetik datorrena dala. Ondo pentsatu ezkerro, aztuna da izan be illabete, bi edo irutako ikasketak illuntze bateko jai bakar baten ondoren amaitzeko egitea.

Euskaltzaindiaren lana. Lenago aitatu dot Euskaltzaindiak batzar be-rezi bat izentau bear leukela teatroari indarra billatzeko.

Gaur bakarrik ezin geinke ibilli ta jokatu.

Batasun eta zuzendaritza artezak iñoiz baño bearrezkoago dira.

Euskaltzaindiak egin leikena auxe da:

Len esan doguzan sariketa edo txapelketak eratu.

Errietako talde ta langilliei atepak zabaldu.

Nai litzake gaur nun, ze eratan ta zelako kondisiñoitan teatroan lan egin leiken argi-bide bat eukitea. Au da, nun dagozan teatro lanak emon leikezan aretoak, ze eskatzen daben, ze egunetako uzten daben, zelako giro ta erantzupenez erri arek edo leku arek laguntzen daben, zelako neurrietako sala, eta antzerako zertzeladak, gitxi gora bera, al danik ugarien jakin bear litzakez.

Jakiña da, Euskaltzaindiaren besotik joan nai leukenak zintzo ta bu-ruausterik emoteko dudarik barik jokatu bearke leukela.

Bein lanian asi ezkerro, nire ustez egoki izango litzake, orain, urte bitik bein Alzaga sariaz aupatuten dan teatro-lana, Euskaltzaindiaren ustez yayo ta tajuz egingo leuken talde baten gain uztea, berari bideak emonaz Euskaltzaindiaren ardurapean lan ori Bilbo'n eta Donosti'n beintzat agertu eraziteko. Teatro lanak bizitasun gitxi emongo dautse euskereari ezkutuar

lotzen diran artean, eta bestera, lan orreik bear dan agerpena ba'lebe, erri guztian sortuko litzake keska eta ardura eta orduan egile ta taldeak ames barriz biziko litzakez.

Ta euskal teatroari ames eragin bear dautsagu euskerearen onez.

Agustin Zubikaray.

G. Aresti jaunak bere itzaldia irakurtzen du.

NOLA EREIN TEATROAREN GAURKOTASUNA EUSKALDUNEN ARTEAN

Lehenbizi egin behar dugun gauza, hau da: Batera, iritzi batera etorri behar dugu guztiok hea zer den teatroaren gaurkotasuna. Niri askotan pasatu zait eznaizela nire ingurukoen egun berean bizi. Badirudi ni gaurko egunean bizi banaiz nire inguruko asko atzoko egunean bizi direla, edo nire ingurukoak gaurko egunean bizi badira ni biharko egunean bizi naizela.

Hitzaldi hauetan gaurko teatroaz mintzatu behar da, nola erein teatroaren gaurkotasuna euskaldunen artean. Eta gertatzen da gaurko euskal teatroa ez dela gaurkoa, joan den mendekoa baizik. Horretarako bildu gara hemen, zahartasun zipriztin hori gure artetik behin eta betiko aldarazitzeko. Gure teatroa moralista da, badirudi sermoi edo prediku bat entzuten dugula, euskal komedia bat ikusten dugunean. Niri oso ongi iruditzen zaizkit predikuak, baina elizan. Apaizak ere, elizatik kanpoan mintzatzeko direnean beste mintza molde bat hartzen dute. Zergatik egiten dute, beraz frakadunek, apaizek berek ere egiten eta egin nahi ere ezten gauza. Zergatik izanen gara Aita Santua baino santuagoak?

Hori da gure lehen akatsa. Bigarrena hau da. Askotan esan da: Teatro txikia, baina gurea. Zergatik sartuko gara txikitasun zeken batean, gauza haundiak egiteko kapaz garenean? Teatroa egin dezakegu, eztago horretan inolako inposibilitaterik, eztago horretan ezintasunik, zineman eta telebision dagoen bezala. Berdin kostatuko zaigu ona egitea edo txarra egitea, teatro haundia egitea edo teatro txikia egitea. Beraz, munduko teatroa estudiatu behar dugu, bertan zer ongi dagoen ikasi, eta bide horretatik